

16. Maaß C. Deutsche Binnenwanderung mit besonderer Berücksichtigung des deutschen Westens / C. Maaß // Staat und Volkstum. – Berlin, 1926. – Bd. 2. – S. 357–381.
17. Harden T. Zwischen Wenker und dem Ersten Weltkrieg / T. Harden // Sprache an Rhein und Ruhr. Dialektologische und soziologische Studien zur sprachlichen Situation im Rhein-Ruhr-Gebiet. – Stuttgart, 1985. – S. 99–106.
18. Menge H. H. Ist unser Ruhrdeutsch ein echter Dialekt? / H. H. Menge // Im Anfang war das Wort. – Dortmund, 1982. – 252 S.
19. Meyer-Markau W. Duisburger sprachliche Heimatkunde / W. Meyer-Markau // Sammlung pädagogischer Vorträge. – Minden, 1908. – Bd. 18. – Heft 4. – S. 19–49.
20. Klein E. Rheinisch / E. Klein, K. Mattheier, H. Mickartz. – Düsseldorf, 1978. – 126 S.
21. Scholten B. Standard und städtischer Substandard bei Heranwachsenden im Ruhrgebiet / B. Scholten. – Tübingen, 1988. – 344 S.

Шиманович Г.М.

УДК 811.111'373

ПРОЦЕС НЕОЛОГІЗАЦІЇ ЛЕКСИЧНОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ НАЙМЕНУВАНЬ ОСОБИ)

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню значного за кількістю класу іменників – назв особи у процесі неологізації словникового складу англійської мови наприкінці ХХ – початку ХХІ століть. Когнітивна категорія «людина» в сучасній англійській мові охоплює величезний пласт лексики, яка стосується опису людини в усіх її проявах. А також є свідченням того, що когнітивна та лінгвокреативна діяльність людини має яскраво виражений егоцентричний характер. Значне збільшення кількості назв особи у лексиці було зумовлено численними інноваціями в різних сферах життя і діяльності, що виникали передусім в англійських країнах і викликали необхідність концептуалізації нового досвіду, категоризації нових знань людини.*

***Ключові слова:** назва особи, неологізм, антропоцентризм, лексична система.*

***Аннотация.** Наименования лица являются достаточно многочисленным классом существительных, который заметно пополнился в английском языке в течение ХХ века и продолжает активно пополняться и в ХХІ веке. Причинами стремительного роста этой группы существительных следует считать разнообразие человеческой деятельности и поведения во всех проявлениях, что не могло не привлечь внимания человека в рамках его лингвокреативной деятельности. Рост наименований лица в лексической системе современного английского языка обусловлен также большим словообразовательным потенциалом и гибкостью английского языка, а именно существованием разнообразных моделей и способов словообразования, относительно свободным и быстрым переходом частей отдельных слов в разряд словообразовательных формантов.*

***Ключевые слова:** наименование лица, неологизм, антропоцентризм, лексическая система.*

***Summary.** The article is devoted to profound study of the process of coining neologisms in the Modern English language. Nounsperson are very numerous nominative units in the lexical system of Modern English. Coinage of these nominative units is caused by the numerous innovations in different spheres of life and people's activity that took place first of all in the English-speaking countries and were the reason of conceptualization of new experience and categorization of new knowledge. The article tackles the influence of extralinguistic factors upon development of English word-stock with the analyzed nominative units. Emphasis is laid on the ways and mechanisms of this influence. Major models of word-formation and word-formative elements of Nounsperson are analyzed against the background of extralinguistic factors. The process of coinage of numerous Nounsperson during the XXth century and at the beginning of the XXI century is explained from the point of view of the great word-formation potential of English and its flexibility, to be more exact, taking into consideration the existence of different word-formative models and ways. Word-formation processes are closely connected with person's cognitive activity and stimulate verbalization of his intellectual activity, which, in its turn, is connected with categorization and conceptualization of people's experience.*

***Key words:** Nounsperson, neologism, anthropocentrism, lexical system.*

У сучасній лінгвістиці продовжують залишатися актуальними питання, що стосуються лінгвокреативної діяльності людини, вербальних механізмів її адаптації до навколишнього середовища, шляхів і способів відображення останнього за допомогою різнотипних мовних одиниць. Тому очевидною є зацікавленість, передусім, вивченням усього комплексу проблем, що стосуються номінативного потенціалу нового слова, його здатності фіксувати й відтворювати у свідомості людини певний осмислений нею фрагмент реального світу, що і зумовлює **актуальність** статті.

Розвиток словникового складу, його збагачення відбиває насамперед розвиток того середовища, у якому знаходиться мова. Суспільство є «найважливішим компонентом немовного середовища». Аналіз нової лексики дає можливість визначити основні сфери росту нових лексичних одиниць, тобто ті галузі соціального життя, які є джерелом виникнення найбільшої кількості інновацій.

Однією з ознак входження нової лексичної одиниці до мови можна вважати її включення до словника. Іншою ознакою входження неологізмів до мовного узусу, на думку Ю.А. Зацного, слід вважати їх «рекурентність», здатність відтворення поза межами первісного контексту, участь у семантичних і словотворчих процесах [1, с. 15]. Лексикографи часто фіксують нові слова, які потім стають ключовими для утворення цілої низки інших неологізмів за допомогою словотвірних засобів мови. Такі новоутворення у відповідній лінгвістичній літературі отримали назву «неологізми другого порядку».

Народження неологізмів відображає, з одного боку, появу нових реалій матеріального чи ідеального характеру, з іншого – служить для вираження інноваційними мовними засобами вже наявних знань про реальну дійсність, емоції, фізичні стани тощо. Проте у свідомості носіїв мови неологізм частіше за все усвідомлюється як сигнал появи чогось нового у навколишньому світі. Нагальна потреба описати й систематизувати величезний потік нових слів і значень сприяла створенню самостійної галузі лексикології – неології. Ставши в сучасній когнітивній лінгвістиці далеко не її маргінальною сферою, неологія на рубежі ХХІ століття завоювала широкий “мовний простір” [2, с. 124-125].

Лексико-семантичні нововведення як у мовленні, так і в мові, надзвичайно різноманітні, що створює суттєві труднощі у визначенні відмінних рис неологізмів серед можливих інновацій, і, як наслідок, у визначенні самого терміна *неологізм*. Не дивлячись на те, що у лінгвістичній літературі для позначення лексичних новоутворень вживаються різні терміни (“нове слово”, “лексична інновація”, “неологізм”, “неосема”, “семантичний неологізм”, “новоутворення”, “оказіоналізм” та інші) за критерієм входження / невходження до узуса всі інноваційні лексичні одиниці розподіляються на дві великі групи: одиниці мови – неологізми й одиниці мовлення – оказіоналізми [3].

Оскільки всі нові одиниці виникають у конкретному випадку мовлення, тобто починають своє життя як оказіональні, Ю.А. Зацний вважає, що термін “оказіональне слово” констатує лише той факт, що слово виникло в мовленні, але не закріпилося в мові [1]. Тому до оказіоналізмів він відносить всі інновації, які утворилися для задоволення потреб комунікації, але не ввійшли в певний момент часу до лексичної системи тієї чи іншої мови.

Подальший статус новоутворення не завжди можна передбачити, оскільки він залежить від комплексної дії як інтралінгвальних, так і позамовних чинників. У мові закріплюються перш за все ті одиниці, які виражають актуальні концепти, пов’язані з нагальними потребами часу, і які широко популяризуються через засоби масової інформації. Слово втілює у собі єдність узагальнення і спілкування, комунікації і мислення [4, с. 25]. Виходячи з цього, дослідження нової лексики вимагає урахування аспекту утворення і розвитку нових слів і аспекту їх функціонування.

Спостереження над інноваційними процесами свідчать, що кількісні зміни в словниковому складі супроводжуються якісними змінами в шляхах, способах і засобах його збагачення. Вивчення номінативних актів у когнітивному аспекті дозволяє представити в новому ракурсі лексичну систему мови, переламавши її через призму сприйняття й мислення людини. До того ж, дослідження нової лексики дає змогу виявити тенденції розвитку лексико-семантичної системи, зокрема активно діючі словотворчі процеси, розкрити механізм формування нових словотворчих моделей та елементів, напрямки семантичного розвитку лексики.

Поява новоутворень у мові викликана комплексною дією як лінгвальних, так і позамовних чинників. Позамовна детермінованість у збагаченні словникового складу відображає необхідність позначати нові актуальні концепти певного часового періоду, виокремлені в картині світу її носіїв.

Когнітивна категорія ЛЮДИНА є однією з найважливіших антропоцентричних категорій. Дослідженню всієї різноманітності найменувань людини у зв’язку з її діяльністю приділяється особлива увага в сучасній лінгвістиці [5; 6]. Категорія назв діяча, будучи однією з найбільш прагматично навантажених, найповніше реалізує властивості соціальної когніції, оскільки назви діячів часто слугують для відображення різноманітних аспектів соціальних відносин, які реалізуються в людській діяльності.

Ми виділили 12 секторів неологічної картини світу, в яких представлено категорію ЛЮДИНА: “людина та суспільство”, “масова культура”, “мас-медіа”, “спосіб життя та дозволя”, “музика та мистецтво”, “навколишнє середовище”, “наркотики”, “наука й сучасні технології”, “політика”, “бізнес”, “медицина”, “спорт”. Виділення цих секторів та аналіз їх наповнення новими одиницями, які позначають особу, дозволяють виявити зміни, які відбулись у діяльнісному досвіді носіїв англійської мови, та простежити шляхи, що ведуть до появи нових секторів у концептуальній картині світу англійського суспільства.

Останнім часом найактивніше поповнюються новими назвами осіб такі сектори англійської картини світу, як “масова культура” та “людина й суспільство”, концептуальний зміст яких охоплює людину, її спосіб життя, повсякденну діяльність, стосунки з іншими членами суспільства та культуру. Це є свідченням того, що пізнавальна діяльність людини спрямована перш за все на саму себе, на осмислення свого місця і ролі в суспільстві.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття для англійського суспільства стає актуальним номінація злочинця, а також людей, які займаються кримінальною діяльністю. Найбільш активними в об’єктивації одиниць з таким значенням є неологізми сектору “людина і суспільство” (*shoulder-surfer* – a person who practises criminal spy on users of telephones or cash machines to obtain their authorization codes, either by peering over their shoulders while they type them in or by watching through binoculars from a distance; *spree killer* – a person who kills in a sudden random, and apparently unpremeditated and motiveless manner, especially one who kills a number of people at a single location in such an attack [8].

Особливе місце в житті носія англійської мови відводиться культурі, свідченням чого є велика кількість інновацій у секторах “спосіб життя та дозволя”, наприклад, *BASE jumper* – a person who jumps off tall objects such as buildings, bridges, or cliffs, using a parachute (BASE is an abbreviation for Building, Antenna, Span, Earth) ; *brainiac* (informal humorous) – someone who spends a lot of time studying and thinking about complicated ideas, but who is often unable to communicate with people in ordinary social situations [8].

У зв’язку з тим, що все більшої актуальності набувають рухи проти різноманітних проявів дискримінації у суспільстві, в англійській мові входить у вжиток багато слів для позначення людей, які здійснюють дискримінацію щодо інших. Концепт такої упередженої особи отримав свою фіксацію за

допомогою цілої низки неологізмів у секторі “людина і суспільство”, наприклад, *ableist, ageist, classist, heterosexist, heightist*.

Для секторів “масова культура”, “мистецтво й музика”, “спосіб життя та дозвілля” характерними є утворення неологізмів, що передають концепт людини, яка працює у сфері музики: музикант, наприклад, *junglist, goth, indie; MC; groover* (slang) – a musician, especially one who plays house music; *jazzirati* – celebrated or distinguished jazz musicians; *turntablist* (informal) – a deejay who plays recorded music at parties or dances, and who mixes together parts of different records to form new music (LDCE); *handbag DJ, veejay*; а також літератури (письменник), наприклад, *magic realist, airport novelist* [9].

Справжнім центром інноваційного процесу став концепт “послідовника, прихильника”, наприклад, *ragamuffin, slamdancer, stage-diver, New Waver, breaker, headbanger*. Нерідко успадковується не тільки музика, танці, але й поведінка, зовнішній вигляд, стиль одягу їх відомих представників, наприклад, *grunger, body-piercer, grunge kid*.

З секторами “людина й суспільство” та “масова культура” тісно пов’язаний сектор “мас-медіа”. Зростання впливу преси у світі, статус “четвертої влади” спричинив появу значної кількості одиниць, які позначають людей, задіяних у сфері мас-медіа. Збільшення числа журналістів, їх постійна та повсюдна присутність спричинили появу збірних іменників – *press corps, press gang*. На прикладі слова *paparazzi* простежується вибух негативних емоцій, історичне посилення пейорації та поступовий її спад: у мікродіахронії пік негативних конотацій цього слова співпадає з періодом загибелі принцеси Діани; з плином часу його пейоративність зменшується.

Сектор “спорт” представлений назвами осіб, які позначають людей, що займаються новими видами спорту, наприклад, *heli-skier* – a skier who is transported by helicopter to the top of a remote and otherwise inaccessible ski-run; *sky-diver* – a person who is jumping from an aircraft and is falling through the sky before opening a parachute; *train surfer* – a person who engages in train surfing (the practice of riding on the outside of a moving train as a ‘sport’ or for a dare); також зафіксовани новоутворення *mountain biker, extreme skier, parasailor, rafter, freestyler, soccerati* [9].

Слід відзначити появу нових видів хобі і, відповідно, виникли нові лексичні одиниці зі значенням особи, яка захоплюється яким-небудь хобі, наприклад, *hobbyist, rhabdophilist, rollerblader, ski bum, grommet* also *grommit* [7].

Дуже активно нові лексичні одиниці – назви осіб утворюються в секторі – “наука й сучасні технології”, наприклад, *web-master, memory hog, alpha geek* [8].

Між семантичними інноваціями і лексичними, фразеологічними неологізмами існує тісний зв’язок: надбання словом нового значення позначає його вступ у нові слово- і фразотворчі зв’язки, формування нових елементів своєї словотворчої, фразеологічної і лексико-семантичної парадигми. Наприклад, надбання словом *net* значення “міжнародна комп’ютерна мережа Інтернет” привело до створення на його базі численних неологізмів, які позначають осіб, зайнятих у цій мережі: *netizen/net.citizen, netsurfer, networker, net.god/net.legend, netter/nettie; cracker* [8].

Зразком утворення нових слів стало слово *hacker*, наприклад, *biohacker* – a hobbyist who tinkers with DNA and other aspects of genetics, *ethical hacker* – a computer hacker who attempts to infiltrate a secure computer system in an effort to learn the system’s weakness so that they can be repaired, *hacktivist* – a computer hacker who breaks into systems to further an activist agenda. Слово *hacker* виникає в 90х роках ХХ століття і згодом стає зразком для утворення низки слів.

В секторі “політика” також з’явилася значна кількість новоутворень, наприклад, *parachute candidate* – a political candidate drafted in to stand for election in a place where he or she does not live; *911 candidate* – a candidate who is put up for election at the last moment when another candidate from the same party seems unlikely to be successful [8].

Лексична одиниця *spin* у мові політики набула у 80-і роки значення “інтерпретація політики, події, імідж державного, політичного діяча”, і з цими значеннями пов’язане виникнення неологізмів – *spin-crew, spin doctor, spin-meister, spinner* – someone whose job is to give information to the public in a way that gives the best possible advantage to a politician or organization [8].

Тенденція сучасного англомовного суспільства до глобалізації та євроінтеграції привела до появи таких мовних одиниць, як, наприклад, *Eurocrat, Euroscopic* [9].

В секторі “бізнес” нами зафіксована ціла низка неологізмів, що позначають людину, діяльність якої пов’язана з різними галузями та сферами сучасного бізнесу (менеджмент, аудит, фінанси, ринок, кредитування, податки тощо), а також новими методами роботи, наприклад, *niche marketer, asset manager, debt councillor; short-termist*; метафора *bottom fisher* – someone who buys companies, shares etc when their value is low [7]. Популярним в англомовній пресі виявився лексико-семантичний варіант слова *baron*, який позначає “впливового бізнесмена, власника великої фінансової чи індустріальної компанії”.

У семантичних інноваціях 90-х років ХХ ст. у сфері економіки *pirate, buccaneer* – “підприємець, який використовує шахрайство та інші протизаконні чи неетичні заходи для досягнення фінансового успіху” (вихідні одиниці позначали морських розбійників) зберігаються негативні риси. Семантичні зсуви в сучасній англійській мові свідчать про те, що в основі переосмислення значення слова може знаходитися оцінний фактор, пов’язаний з соціальним статусом людини. У багатьох випадках семантичних змін слова зберігають меліоративну чи пейоративну конотацію.

Велика кількість нових одиниць – назв осіб, які з'явилися в секторах “наука й сучасні технології”, “бізнес” та політика свідчить про вагомість у житті сучасної людини цих фрагментів її діяльнісного досвіду.

Сектор “навколишнє середовище” також досить активно поповнюється новими назвами осіб, що пов'язано з популярністю руху за охорону екології. Це віддзеркалюють такі неологізми, як, наприклад, *greenster, greenie, traffic calmer, environmentalist*. Виникло нове словосполучення з дерогативним значенням *throwaway society (derog.) – a society that wastes things instead of caring about the environment* [8].

Центром інноваційного процесу в секторі “медицина” став концепт “лікар”, який працює в нових галузях медицини, наприклад “лікар”, який працює в нових галузях медицини, наприклад, *reflexologist, crystal healer; oral surgeon; ob-gyn – an obstetrician and gynaecologist; PCP – primary care physician*. Слід зазначити, що слово *doctor* й прототип, яке воно вербалізує, суттєво змінилися протягом XX століття, що пов'язано з різноманітною спеціалізацією усередині медицини, а також широким застосуванням науки й техніки в медицині.

Деякі лексичні одиниці фіксують спеціалізації, поява яких стала можливою тільки в XX столітті, наприклад, *brain surgeon, radiologist*. Вартим уваги є той факт, що спеціалізація лікарів, яка виявилася у появі нових лексичних одиниць, призвела до зникнення слова *doctor* із названня цих спеціалізацій. Фактично слово *doctor* переходить до розряду *title words* і використовується як звертання.

Процес збагачення словникового складу англійської мови назвами осіб здійснювався головним чином шляхом використання власних мовних ресурсів, тобто через словотворення і семантичну деривацію. Загальна тенденція розвитку словотворення кінця XX – початку XXI століть простежується у напрямі розширення реалізації його потенціалу за рахунок більшої свободи, розширення рамок нормативності. Зростає роль комплексних способів утворення інновацій, включення кількох номінативно-дериваційних механізмів що, з одного боку, відбиває певну системність словотворення, а з іншого боку, є свідченням ускладнення ономазіологічних процесів у зв'язку з ускладненням наших знань та уявлень про навколишній світ.

Розподіл інновацій за соціофункціональними класами дає змогу висвітлити проблему “мова та її середовище”, встановити роль конкретних соціальних чинників, які найбільш впливають на інноваційні процеси, виявити соціофункціонально марковані центри формування нових елементів словотворчих та лексико-семантичних парадигм.

Джерела та література

1. Зацний Ю. А. Неологізми англійської мови 80-90х років XX століття / Ю. А. Зацний. – Запоріжжя : Тандем-У, 1997. – 395 с.
2. Липатова А. Т. Неология как важная составляющая когнитивной лингвистики / А. Т. Липатова // Когнитивная лингвистика: Современное состояние и перспективы развития. – Тамбов : – 1998. – Ч. 2. – С. 124 – 126.
3. Габинская О. А. О языковом и речевом статусе неологизмов / О. А. Габинская // Проблемы ономазиологии. – Курск, 1975. – № 2. – С. 157 – 166.
4. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский. – М., 1982. – 502 с.
5. Кравченко А. В. Знак, значение, знание. Очерк когнитивной философии языка / А. В. Кравченко. – Иркутск : Издание ОГУП, 2001. – 261 с.
6. Голованова Е. И. Пространственная концептуализация субъекта деятельности в терминологических наименованиях лица / Е. И. Голованова // Когнитивная семантика. – Тамбов Изд-во Тамбовского ун-та, 2000. – Ч. 2. – С. 57 – 59.
7. Ayto J. The Oxford Dictionary of Modern Slang / J. Ayto. – New York, 1996.
8. Wehmeier S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English (sixth edition) / S. Wehmeier. – Oxford University Press, 2000.
9. Schwarz C. Chambers Concise Dictionary / C. Schwarz. – Edinburgh, 1999.